

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 07.03.18

Adam Bodnar

VII.5600.3.2018.MM

Pani

Anna Zalewska

Minister Edukacji Narodowej

al. J. Ch. Szucha 25

00-918 Warszawa

Szanowna Pani Minister,

w odpowiedzi na pismo Ministra Macieja Kopcia z dnia 21 lutego 2018 r. (znak: DKO-WOK.021.1.2018.MK) w sprawie projektu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej *zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach* (dalej jako: projekt rozporządzenia), uprzejmie przedstawiam na ręce Pani Minister uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące zmian zaproponowanych we wskazanym projekcie.

Wskazany projekt jest przedmiotem szczególnej uwagi opinii publicznej, o czym świadczą liczne doniesienia medialne, skargi wpływające do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (kopia pisma w załączeniu), a także sygnały, jakie otrzymuję od obywateli podczas spotkań regionalnych.

Projekt rozporządzenia przewiduje zmianę treści § 7 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w *sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach* (Dz. U. Nr 36, poz. 155 ze zm.; dalej jako: rozporządzenie) poprzez usunięcie postanowienia, że nauczyciel religii nie przyjmuje funkcji wychowawcy klasy. Zakaz przyjmowania funkcji wychowawcy przez katechetów przez lata nie budził wątpliwości i był traktowany jako gwarant wolności

sumienia i wyznania uczniów nie uczęszczających na lekcje religii, bądź uczęszczających na lekcje religii mniejszościowych, a także stanowił jeden z elementów praktycznej realizacji zasady bezstronności światopoglądowej władz publicznych wywodzonej z art. 25 Konstytucji RP.

W uzasadnieniu projektu rozporządzenia wskazano, że: „Na potrzebę zmiany przepisu w tym zakresie wielokrotnie wskazywali przedstawiciele kościołów i innych związków wyznaniowych prowadzących nauczanie religii w szkołach. Kwestia ta jest także poruszana w interpelacjach poselskich oraz w zapytaniach kierowanych do Ministerstwa Edukacji Narodowej, zarówno przez dyrektorów szkół, nauczycieli religii, jak i rodziców. W obecnych realiach organizacji pracy szkół zdarza się bowiem, że nauczyciel religii (uczący także innych przedmiotów) jest jedynym nauczycielem, któremu nie powierzono wychowawstwa w szkole, mimo takiej potrzeby i oczekiwania np. ze strony rodziców.”

Nie przedstawiono jednak w uzasadnieniu projektu rozporządzenia kluczowych z punktu widzenia regulowanej materii rozważań dotyczących tego, jak proponowana zmiana wpłynie na poszanowanie praw i wolności uczniów nieuczęszczających na lekcje religii i na zapewnienie bezstronności światopoglądowej szkół publicznych. Nie wskazano również jakie argumenty, przemawiające za zasadnością powierzenia katechetom funkcji wychowawcy klasy, są podnoszone przez podmioty postulujące taką zmianę przepisów. Pragnę przypomnieć uprzejmie, że w swoich wystąpieniach kierowanych do Pani Minister wskazywałem na zasadność gromadzenia danych statystycznych dotyczących liczby uczniów uczęszczających na lekcje etyki i religii (znak sprawy w MEN: DKO-WOK.4072.5.2016.MK). Wydaje się, że takie dane mogłyby się okazać bardzo pomocne przy ocenie zasadności proponowanych zmian.

Zapoznałem się m.in. z treścią interpelacji nr 17742 Posła Jarosława Gonciarza z dnia 27 listopada 2017 r. skierowanej do Ministra Edukacji Narodowej, w której wskazano, że „wprowadzona reforma oświaty zaważyła na migracji 13 nauczycieli samodzielnego gimnazjum do innych szkół. Miało to istotny wpływ na wystąpienie ograniczeń w wyborze kandydata na wychowawcę klasy.” Nie wydaje się jednak zasadne rozwiązywanie problemów natury organizacyjnej konkretnych szkół poprzez zmianę przepisów dotyczących tak wrażliwej kwestii jak nauczanie religii i wychowawstwo

w szkołach. Również z faktu, że nauczyciele religii są członkami rady pedagogicznej nie wynika wprost wniosek, że powinni oni przyjmować również funkcję wychowawcy. Mając to na uwadze powziąłem wątpliwości dotyczące zasadności wskazanego projektu rozporządzenia w zakresie dotyczącym poszanowania praw obywatelskich.

Pomimo zawartej w uzasadnieniu projektu rozporządzenia deklaracji, iż możliwość powierzenia funkcji wychowawcy ma dotyczyć przede wszystkim katechetów świeckich nauczających również innych przedmiotów, należy podkreślić, że zgodnie z literalną wykładnią projektowanego brzmienia § 7 projektu rozporządzenia będzie możliwe powierzenie tej funkcji także osobom duchownym i katechetom świeckim uczącym wyłącznie religii.

Trzeba w tym miejscu przypomnieć, że możliwość nauczania religii w szkole publicznej wiąże się z wymogiem posiadania przez nauczycieli religii tzw. misji kanonicznej, a więc skierowania do nauczania wydanego przez kompetentną władzę kościelną. Decyzja dyrektora szkoły o powierzeniu określonych obowiązków nauczycielowi religii nigdy nie będzie miała zatem charakteru w pełni autonomicznego. Misja kanoniczna jest niejako gwarantem wierności danego katechety doktrynie kościoła, który go desygnował do pełnienia tej misji. Na status nauczycieli religii istotny wpływ wywiera możliwość cofnięcia misji kanonicznej. Może do niego dojść m.in. z powodu drastycznego naruszenia dyscypliny kościelnej, dokonania czynów niezgodnych z moralnością i obyczajami katolickimi lub wystąpieniem niezgodności doktrynalnej z nauczaniem Kościoła¹. Wynika stąd, że instytucja misji kanonicznej może mieć wpływ na postawę katechety pełniącego funkcję wychowawcy. Wiążą się z nią bowiem ogólne wymogi co do moralnej postawy nauczycieli religii. Edukacja religijna w szkole jest natomiast swoistym rozwinięciem wyrażonego w art. 53. ust. 3 Konstytucji RP prawa rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego oraz religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami². Ponadto uczestnictwo w nauczaniu religii jest wyrazem indywidualnej wolności sumienia i wyznania, gdyż lekcje religii stanowią niewątpliwie formę formacji religijnej, a nie jedynie źródło przekazywanej przez nauczyciela wiedzy. **Nauczanie religii**

---

¹ A. Mezglewski, *Misja kanoniczna do nauczania religii – przepisy prawa polskiego i kanonicznego*, [w:] *Katecheza dzisiaj. Problemy prawne i teologiczne*, red. W. Janiga, A. Mezglewski, Krosno-Sandomierz 2000, s. 117-126.

² M. Olszówka, *Art. 53 [Wolność sumienia i wyznania]*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Legalis 2016, s. 19.

nie ma bowiem charakteru neutralnego aksjologicznie czy ideowo. Jest ono czym innym niż katecheza z jednej strony i nauczanie religioznawstwa – z drugiej. Poza realizacją celów poznawczo-informacyjnych istotnym jego aspektem jest również wychowanie w pewnym duchu ideowym³. Dlatego istotne jest zapewnienie poczucia poszanowania praw rodziców uczniów z różnych powodów nieuczęszczających na lekcję religii.

Dopiero w dalszej kolejności nauczanie religii stanowi uprawnienie związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej. Wątpliwości budzi więc oparcie uzasadnienia projektu rozporządzenia głównie na odniesieniu się do postulatów kościołów i innych związków wyznaniowych prowadzących nauczanie religii w szkołach, bez odwołania się do indywidualnego aspektu wolności sumienia i wyznania. Niewątpliwie nauczanie religii jest nie tylko sprawą jednostki urzeczywistniającej w ten sposób swą podmiotową wolność sumienia, ale jest także misją poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych, które realizują w ten sposób swoją obecność w życiu publicznym, do czego mają prawo na zasadach określonych w Konstytucji. Z wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji RP zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wynika jednak dla władzy publicznej zakaz powiększania możliwości czerpania dodatkowych korzyści przez określone związki wyznaniowe z uwagi na ich faktyczną dominację w życiu publicznym i społecznym⁴. Nie budzi bowiem wątpliwości, że kościoły i związki wyznaniowe w Polsce są równouprawnione, ale nie są równe pod względem faktycznym, co wynika bezpośrednio z liczebności ich członków. **Władze publiczne podejmując współpracę z kościołami i związkami wyznaniowymi, w celu zachowania bezstronności powinny więc powstrzymać się od działań uprzywilejowujących wyznanie faktycznie dominujące.**

Możliwość pełnienia przez nauczycieli religii funkcji wychowawcy w praktyce może doprowadzić do umocnienia już istniejącej dominacji faktycznej Kościoła Katolickiego, będącego najliczniejszym pod względem liczby wyznawców związkiem wyznaniowym w Polsce. Religia dominująca uzyska bowiem jeszcze lepszą pozycję oficjalną w procesie edukacyjnym i zyska dodatkowo na znaczeniu w codziennym życiu społeczności szkolnej.

---

³ Zob. zdanie odrębne sędzi TK Ewy Łętowskiej do wyroku TK z dnia 2 grudnia 2009 r. (sygn. akt U 10/07).

⁴ *Ibidem*.

Należy tu podkreślić, że nauczanie religii w szkołach stanowi przejaw współdziałania państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 25 ust. 3 Konstytucji RP. Wymaga ono jednak uwzględnienia, że szkoła publiczna jest pod tym względem miejscem „szczególnie wrażliwym”. Ustawodawca regulując zasady nauczania religii w szkołach musi więc uwzględnić pozostałe zasady konstytucyjne, aby zapewnić awyznaniowy (co nie znaczy antywyznaniowy) charakter szkoły publicznej⁵.

Pamiętać również należy, iż z uwagi na dobrowolny charakter nauczania religii możliwe jest wycofanie deklaracji o chęci udziału w tym nauczaniu także w trakcie trwania semestru⁶. Fakt pełnienia przez katechetę funkcji wychowawcy może w praktyce prowadzić do ograniczenia swobody podejmowania decyzji co do wyboru lekcji religii przez uczniów i rodziców. Może on również być powodem rezygnacji uczniów z nauki w określonej klasie pomimo profilu nauczania zgodnego z zainteresowaniami tych uczniów.

Mając na uwadze powyższe, działając w oparciu o art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o *Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2017 r., poz. 958), przedstawiam Pani Minister niniejsze uwagi. Jednocześnie będę wdzięczny za poinformowanie o zajęтым w niniejszej sprawie stanowisku.

Załącznik 1

---

⁵ J. Szymanek *Trybunał Konstytucyjny wobec religii w szkole publicznej (kwestie wybrane)*, [w:] „Studia Prawa Wyznaniowego” 2012, s. 58-59.

⁶ M. Olszówka, *op.cit.*, s. 20.